

Kolozsi Orsolya

Pontos, kerek kis világok

(Darvasi Ferenc: Elválík)

Aki nem tudja csinálni, az kritizálja – hangzik a kritika fogalmát félreértő, a kritikust rossz színben feltüntető, mégis gyakran hangoztatott megállapítás, melyre természetesen rengeteg ellenpélda kínálkozik. Egyrészt közismert, hogy sok írónk, költőnk aktív kritikusként is jelen volt/van az irodalmi életben, másrészt vannak olyan kritikusok, akik kritikusai ténykedésük során, annak hatására válnak íróvá. A két kategória elvileg nem különül el élesen, de a kritikáírás, prózáírás időrendiségén azért érdemes elgondolkodni néhány pillanatra ezen kettős életművek, kétfelé húzó alkotók esetében. A *Bárka* szerkesztőjeként ismert Darvasi Ferenc jó pár éve publikál novellákat különböző folyóiratokban, eddig azonban főként kritikusként könyvelték el. Ehhez hozzájárulhatott az is, hogy 2011-ben megjelent első kritika- és tanulmánykötete, a *Határjárás*, mely – számomra legalábbis – azt sugallta, hogy elsősorban kritikusként definiálja önmagát. Azonban az első kritikakötetet a következő évben az első novelláskötet követte, mely elbizonytalanítja ezt a – feltételezett – kritikusi dominanciát. Ezen persze nem érdemes túl sokat töprengeni, de azt meg lehet nézni, hogyan és mennyire hat, illetve hat-e egyáltalán a kritikusi szemlélet az írói elgondolásokra. Metaforikusabban fogalmazva, lendíti-e, esetleg fékezi a kritikusi kéz a szépirodalmi szövegen dolgozó másik kezét? Egyáltalán, hatással vannak egymásra?

Kritikusként Darvasi Ferenc jól ismeri a kortárs szövegeket, a legfontosabb tendenciákat és irodalomelméleti teóriákat. Profi olvasó, és vélhetően írás közben sem tud ebből a pozícióból kilépni. Ennek ellenére sikeresen elkerüli azt a hibát, hogy túlságosan teoretikus legyen, hogy írásaiba elméleteket szuszakoljon bele, hogy mindeközben elveszítse, esetleg sohase találja meg saját hangját. Úgy tűnik, képes arra, hogy írás közben kritikusi-énjét biztonságos távolságban tartsa, hogy ez a két szerep elváljon egymástól, de legalábbis ne fonódjon össze szétszalazhatatlanul. Már ennél a problémánál el lehet játszani a cím többértelműségével, hiszen az *elválík* ige nemcsak egy házasság felbomlására utalhat (mint ahogy a címadó novellában ez történik), hanem általánosabban is érthető: elmegy valamitől, amihez eddig tartozott, illetve két irányba megy két rész, ami eddig egybe tartozott (ezt az interpretációt a borítón kettéágazó vonatsín is erősítheti). A kritikus és az író például. S hogy mi lesz ebből, az majd elválík, hogy az ige még egy jelentését bemozdítsuk az értelmezésbe.

A huszonkét novellát tartalmazó kötet első írásai (*Lodövi*, *Picurka*, *Munkaügy*) egyes szám első személyben tudósító elbeszélő segítségével szólalnak meg, jellemző rájuk a hosszúmondatos szerkesztés, a monologikusság. Ezek a szövegek Tar Sándor világát és hangját idézik, a perifériára szorult vidékiek sorsát, az alkoholizmust, az állati ösztönök

működését, a reménytelenség fojtogató, borzongató atmoszféráját mégis bizonyos szépséggel megfestve. Párhuzamként esetleg felvetődhet még Krasznahorkai László vagy Grecsó Krisztián neve, akik, ha más-más módon is, ezt a Békés megyei világot, a sokszor kilátástalan létet és vidéket igyekeznek megjeleníteni, érthetően és érezhetően bemutatni. A könyv későbbi írásai némileg eltávolodnak ettől a hangtól, a vidéki élet mellett a főváros világa is megjelenik, a korábbiakhoz hasonlóan ennek is főként a perifériája, szomorú kis történetek, félresiklott életek (*Retúr, Szentivánéj*). Fontos téma lesz még a fővárosi, fiatal értelmiség életformája, történetei (*Irodalmi kapcsolatok, Egész életem át?, Irány az élet*), majd a kötet legvégére egy igazán személyes írás kerül (*Hungária*), egy furcsa vonatút története, melyben, bár egyes szám harmadik személyben hangzik el, az *Elválók* szerzőjére ismerhetünk. Nem derül ki, hogy a kötet szerkesztésénél az időrend-e az irányadó, de mindenképpen van egy ív, melyen látható, hogy bizonyos témaváltások, ezzel együtt stílusváltások is végbementek az eddigi korpuszban. Nagyon érdekes, hogy nemcsak a szövegek témái, hanem stílusuk, fogalmazásmódjuk, hangjuk is változik. Az első írásokra a többszörösen tagolt, többsoros hosszúmondatok a jellemzőek, a későbbiekben ezek a mondatok megrövidülnek, és előfordul, hogy a novella szinte nem más, mint egy drámai szerkesztésű, pergő dialógus (*Melanzs*). Témák és stílus tekintetében is változatos a könyv, és ez nem is kifejezetten meglepő első kötet esetében. Darvasi Ferenc (egyelőre) több hangú szerző, aki a szerkesztésben azonban megbízható, már-már tévedhetetlen. Novellái, fogjanak át akár különböző időintervallumokat, beszéljenek faluról vagy városról, állítsanak a középpontba más-más kérdéseket, használjanak mindehhez különböző elbeszélésmódokat – szerkezetüket tekintve minden esetben pontosak, arányosak. Jó ütemű írások ezek, ha kell pergőek, ha arra van szükség, a késleltetésben remekelnek. Ez utóbbira rendkívül jó példa a *Meglepetés* című szöveg, mely az egyes szám első személyben megszólaló apa meglepetését az olvasó meglepetésévé is teszi. A férfi feleségével együtt nagyon várja, hogy lánya, kihez az egész család nagy reményeket fűz, bemutassa szerelmét. Már a második bekezdés elején kiderül, hogy a lány választottja óriási csalódás, elsősorban az apának: „*Aztán megjöttök, és álltunk az ajtóban leforrázza. Van, hogy az első pillanatban eldől minden. (...) Felkészültem mindenre, de hiába. (...) Nem kívánom senkinek az érzést, ami magával ragadott, ahogy megpillantottam a lépcsőházban.*” Az olvasó látja, hogy az elbeszélőt az első pillanatban csalódás éri, innentől kezdve az apa lelki vívódásai és sértett, sértő viselkedése kerülnek a középpontba, de hogy miért is ez az „összeomlás” egész pontosan, az legfeljebb sejtethető, a magyarázatra a szöveg utolsó előtti bekezdéséig várni kell: „*Ilyen még nem volt a városban, mit gondolsz, hagyni fogom, hogy kimázolják a házra: Tóték négerfasz-szopók?*” Az olvasó nem érti, mi lehet ennyire borzalmas az apa számára, mi az, amitől már az első pillanatban meghökken, és izgatott várakozása gyűlöletbe fordul át. Nem érti, épp ezért az olvasás során ezt az információt várja, keresi leginkább, de a nagyszerű szerkesztésnek köszönhetően ez csak akkor derül ki, mikor már a végsőkéig fel lett csigázva.

Darvasi Ferenc jó novellista, aki pontosan érti és érzi ennek a műfajnak a lényegét, tudja, hogy csupán néhány oldal áll a rendelkezésére ahhoz, hogy felépítsen egy kis világot. Az elbeszélés, a novella nem divatos műfaj mostanában, sokkal népszerűbb regényeket írni, sokan szinte a regényírás előszobájaként tekintenek a kisepikára, holott voltak ennek a műfajnak nagy korszakai, elég csak a 19–20. század fordulójára gondolni. A szerző számára vélhetően fontos – hiszen stílusban, vagy akár szövegszerűen is visszaköszönnek – szerzők, Mándy Iván vagy Tar Sándor is elsősorban ebben a műfajban mozogtak otthonosan, ezt vallották elsősorban magukénak. Kifejezetten üdítő egy ilyen kötet napjaink irodalmában, főleg mivel úgy tűnik, Darvasi nemcsak „dobbantónak” használja majd a rövidprózát, hanem ebben a műfajban talált valóban magára.

Mándy és Tar Sándor „szelleme” egyébként nemcsak a műfajban és a stílusban érhető tetten, hanem a témákban is. Darvasinak, csakúgy mint Mándynak, nagyon fontos a foci, a pálya és az ehhez köthető sajátos világ, mondhatjuk akár, hogy szubkultúra. A *Fű kettő* című hosszúmondatos emlékező, nekrológszerű szövegében egy vidéki focipálya és -csapat élete elevenedik meg, a szöveg minden sorából az látszik, hogy a bemutatás rendkívül hiteles, a hosszabbítások, a tizenegyesek, az öltözők világa mind személyesen megélt, jól ismert élmények: „...és naprakészen lenyírva a gyept, a lyukak, kátyúk betömve, feltöltve, labdafogó rács a kapuk mögé, összerakva három padosor a nézőknek, aláhordva, a jobb látásviszonyok érdekében, a föld, a trikolór frissen mosva, vasaltan lobog a bejárat felett, és még arra is ügyelt, hogy a fehér kapuvás mellé kék háló dukál...” A vonatok iránti jól látható vonzalom (gondoljunk akár csak a borítóra) inkább Tar Sándorhoz köti, a téma elsősorban nem irodalmi toposzként érdekli (a paradox, mely egyszerre mozdulatlan helybenlét, de eközben utazás is), jóval erőteljesebb nála a téma társadalmi, szociográfiai vetülete. Az elhagyatott rendező pályaudvarok kocsmái, a vasútnál dolgozó munkások világa érdekli igazán. Több novella is kötődik a témához (*Picurka*, *Utolsó járat*), az egyik legjobbban sikerült az *Ünnepi ebéd*, melynek egy vasúti remíz adja meg a háttérét és hangulatát, ugyanakkor egy kis család életébe is bepillantást nyerünk. A vágánybenéző (!) apját kereső kisfiú, kezében ételhordóval sokáig bókászik, szinte karkai a hangulat, úgy tűnik, sosem talál céljához, de mikor végre megtalálja az édesapját, talán az addig hordozott, egyre növekvő feszültség kirobbanásaként hasra esik, s az ételhordó tartalmát kiborítja. A gondosan őrizgetett karácsonyi ebéd nem ér célba, de az apa kitűnő érzékkel, gyengéden-viccesen oldja a feszültséget, így a szorongással teli írás végül kitűnő (meg)oldással záródik, s egyben az emberi kapcsolatok (ez esetben egy apa-fiú kapcsolat) erejére is rávilágít: „Nem bírta már tovább, ő is elmosolyodott erre. Folyt a könnye, az orra, szípigott, úgy nevetett. Először csak kénytelenül, kezét a szája elé téve. Majd önfeledten, leplezetlenül. (...) Előkerített két száraz kiflit a kenyértartó mélyéről. Az egyiket a fiúnak nyújtotta, és visszaült a pocsolyába. Boldog karácsonyt! – mondta, és koccintottak az üres kiflikkel.” A szöveg olvasható akár egyfajta parafrázisként is, mely Kosztolányi *Kulcs* című szövegével létesít párbeszédet. Az elvesszett, apját kereső fiúcska képe ugyanaz, s bár Darvasi nem analizál és magyaráz, sokkal kevésbé pszichoanalitikus, mégis van egy erőteljes párhuzam, azzal a különbséggel, hogy míg ott a szorongató helyzetet az apa viselkedése csak tovább rontja, addig Darvasinál, ha a díszletek ugyanolyan kopottak is, a szeretet, az apa szeretete mégis képes kiszínezni, megnyugtatóan lezárni a történetet.

Az eddigiek mellett domináns téma még a nő-férfi viszony, a szerelem, a szexualitás kérdése. Ezek összefonódása meglehetősen érdekes, hiszen az lehet a benyomásunk, hogy ebben a szövegvilágban pont fordítva történnek a dolgok, mint ahogy a valóságban gondoljuk, hogy történnek, vagy legalábbis hisszük, hogy történniük kellene. Ahol erős a lelki kapocs, ott nem kerül sor aktusra, a szexualitás valami érthetetlen, legfeljebb csak sejthető oknál fogva szőnyeg alá söpört, kínosan került téma (*Irodalmi kapcsolatok*), ahol pedig érzelmnek nyoma sincs, ott kap szerepet a testiség (*Irány az élet*). Vagy a *Retúr* elbeszélője, aki szerelmével, Dénessel nem tud szexuális kapcsolatot létesíteni, ezért agresszív, szexuális értelemben is domináns főnöke mellett köt ki. Mintha az a tapasztalat jelenne meg ebben a tendenciában, hogy a szexualitás, a testek egymásra találása teljesen elválasztható a szerelemtől, de valójában mégsem: ezek az írások ugyanis épp azt bizonyítják, hogy ha a két dolog szétválasztható is, ez a szétválás nem természetes és jóleső állapot, hanem minden alkalommal meghasonlottsággal, megalázással, kisebb-nagyobb szenvedéssel és kényelmetlenséggel jár együtt.

Darvasi rövid szövegei pontosak, érthetőek, figurái szerethető kisemberek, gyári munkások, pincérmők, egyetemisták, akikkel nem tudunk nem szimpatizálni, még akkor sem,

ha egyébként nem vagyunk egy véleményen velük. A novellák nem pszichologizálnak, de sokféle érzelem jelen van bennük, a kiábrándultság, a félelem, a szorongás, az öröm, az elhagyatottság, a gyász, a szerelem, a rajongás és még sok más. Aki pedig érzelmekkel foglalkozik, könnyen válhat patetikussá, és ez a probléma több szövegben is megjelenik, sokszor épp az elbeszélő/hős fogalmazza meg ezzel kapcsolatos félelmeit: *„...mert az alkohol, meglásd, gyerek, előcsalogatja a lelket, ha kell, a legsötétebb zugból is, és leszárom, ha patetikus...”* (Picurka) Az *Elválik* szövegei ugyan sohasem lesznek patetikusak vagy giccsek, de úgy tűnik, még ezt a kockázatot is vállalnák, mert nem képesek cinikusan elfordulni az élettől, irodalmi, esztétikai okokra hivatkozva. Őszinte, tiszta kötet ez, melyek egyik legnagyobb erénye, hogy nem akar többnek látszani, mint ami, nem akarja „beszakítani az asztalt”, bőven elégnek látja – úgy tűnik legalábbis –, ha egy kis lelket előcsalogat. És ez egyáltalán nem kevés.

Palatinus Kiadó, 2012

E számunkat nyomta és kötötte a Print 2000 Nyomda Kft.

print 2000

NYOMDA KFT KECSKEMÉT

6000 Kecskemét, Nyomda u. 8.

Tel.: +36 76 501 240; Fax: +36 76 501 249

E-mail: info@print2000.hu

www.print2000.hu

Folyóiratunk megjelentetését a Nemzeti Kulturális Alap

támogatja.